

Остренко Микола Вікторович,
ад'юнкт кафедри досудового
розслідування ННІ № 1 Національної
академії внутрішніх справ

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ГРОМАДЯНАМ, ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ З РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНІВ

Розкриття злочинів актуальна проблема не тільки сьогодні та вчора, але й буде в подальшому актуальна на протязі всього існування суспільства. Тож, як і в минулому, так і в теперішньому часі правоохоронна система та відповідна їй правоохоронна функція зазнають значних труднощів, суперечностей та неврегульованих досі суспільних відносин, яких з кожним роком стає більше. А це, в свою чергу, не сприяє належному забезпеченню прав та свобод громадян.

З часів прийняття Кримінального процесуального кодексу України (далі КПК України) минуло більше семи років, але з цим проблемних питань менше не стало. Так, для ефективного розкриття злочинів та ефективної кримінальної процесуальної діяльності органів досудового розслідування загалом, необхідно належним чином законодавчо врегулювати суспільно-правові відносини у сфері відшкодування шкоди та пов'язаної з нею юридичної реабілітації осіб, постраждалих від незаконних дій органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудового розслідування, прокуратури і суду.

Завданням дослідження є аналіз деяких правових норм із відшкодування шкоди, завданої неправомірними діями уповноважених органів, які займаються кримінальною процесуальною діяльністю та вироблення пропозицій, щодо вдосконалення та врегулювання виявлених правових колізій.

Основні унормовані відносини, якими врегульовується зазначена підгалузь кримінального процесу є КПК України та Закон України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинуві незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» від 01.12.1994 року. Частина

І статті 1 зазначеного закону визначає перелік процесуальних рішень та слідчих (розшукових) дій, за неправомірне вчинення яких передбачена відповідальність: «Відповідно до положень цього Закону підлягає відшкодуванню шкода, завдана громадянину внаслідок: незаконного засудження, незаконного повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, незаконного взяття і тримання під вартою, незаконного проведення в ході кримінального провадження обшуку, виїмки, незаконного накладення арешту на майно, незаконного відсторонення від роботи (посади) та інших процесуальних дій, що обмежують права громадян».

Досліджуючи визначений перелік одразу можна звернути увагу на визначену законодавцем категорію під назвою «виїмка».

На сьогодні у чинному КПК України на відміну від КПК України 1960 року виїмка відсутня як окрема слідча дія. Термін «виїмка» наявний у якості:

одного з елементів тимчасового доступу до речей та документів (п. 1 ч. 1 ст. 159 КПК України) «Тимчасовий доступ до речей і документів полягає у наданні стороні кримінального провадження особою, у володінні якої знаходяться такі речі і документи, можливості ознайомитися з ними, зробити їх копії та вилучити їх (здійснити їх виїмку)», який є заходом забезпечення кримінального провадження;

одного з елементів втручання у приватне спілкування (п. 2 ч. 4 ст. 258 КПК України) поруч з арештом та оглядом кореспонденції; у цьому ж значенні виїмка згадується у ч. 3 ст. 261 КПК України (накладення арешту на кореспонденцію); вона здійснюється під час проведення огляду кореспонденції, на яку накладено арешт (ч. 2 ст. 262 КПК України); також відповідно до ч. 4 ст. 262 КПК України проведення огляду та виїмки передбачає складання протоколу за визначеними вимогами, передбаченими КПК «Про кожен випадок проведення огляду, виїмки або затримання кореспонденції складається протокол згідно з вимогами цього Кодексу...»;

Принагідне зауважимо, що не зовсім зрозумілою з точки зору процесуальних дій, передбачених КПК, є «затримання кореспонденції», про яке слідчий зобов'язаний скласти

окремий протокол. Незрозуміло, що саме має на увазі законодавець, коли поруч із оглядом і виїмкою вживає термін «затримання кореспонденції» в якості альтернативи зазначеним діям.

Таким чином, виїмка як процесуальна дія в КПК України передбачена у всіх випадках лише як елемент інших більш комплексних дій: тимчасового доступу до речей та документів як заходу забезпечення кримінального провадження (ст. 159 КПК України) та накладення арешту на кореспонденцію як негласної слідчої (розшукової) дії (ст. 261 КПК України).

Разом з цим, як зазначалося вище, законодавець у ст.ст. 1, 2 ЗУ «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» серед підстав відшкодування шкоди передбачив незаконне проведення у ході кримінального провадження виїмки. Отже, незаконне вчинення такої дії тягне за собою відповідні юридичні наслідки у вигляді завданої шкоди громадянину, та, відповідно виникнення права у громадянина на її відшкодування.

Але, оскільки виїмка є лише частиною тимчасового доступу до речей та документів та накладення арешту на кореспонденцію, то серед підстав виникнення права на відшкодування шкоди у ЗУ «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» слід було б передбачити тимчасовий доступ до речей та документів та накладення арешту на кореспонденцію.

Однак, на нашу думку, таке вибіркове перерахування процесуальних дій та заходів у разі незаконного проведення яких виникають підстави до відшкодування шкоди, не слугує на користь належного забезпечення права на таке відшкодування. Вважаємо, що діюча редакція зазначених норм ЗУ «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» викладена не зовсім коректно та потребує редагування.

Так, з метою максимального охоплення випадків можливого порушення прав громадян, серед підстав відшкодування шкоди слід передбачити незаконне застосування заходів забезпечення кримінального провадження, а також незаконне проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій.

Таким чином, корегування окремих законодавчих норм, які підлягали дослідженню, буде сприяти вдосконаленню законодавчої бази задля ефективного розкриття злочинів шляхом зменшення ризиків завдання шкоди під час реалізації зазначеної діяльності, як основоположної функції правоохоронних органів.

Нечитайло Віктор Олександрович,
аспіранта наукової лабораторії з
проблем протидії злочинності
Національної академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ВНЕСЕННЯ ВІДОМОСТЕЙ ДО ЄДР ЩОДО ЗЛОВЖИВАННЯ ВПЛИВОМ, ВЧИНЕНОГО ПРАЦІВНИКОМ ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ

Кримінальним процесуальним кодексом України визначено, що слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань, розпочати розслідування (стаття 214) [1]. При цьому, до Єдиного реєстру досудових розслідувань вносяться відомості про: дату надходження заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення або виявлення з іншого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення; прізвище, ім'я, по батькові (найменування) потерпілого або заявника; інше джерело, з якого виявлені обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення; короткий виклад обставин, що можуть